

Відгук офіційного опонента

кандидата психологічних наук, доцента,

доцента кафедри психології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Левус Надії Ігорівни

на дисертаційну роботу **Шоу Біньбінь**

«Психологічні особливості осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальності 053 Психологія

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Актуальність дослідження міжетнічної толерантності зумовлена зростаючою інтенсивністю міжетнічних контактів у сучасному багатокультурному суспільстві, що обумовлено глобалізаційними процесами. Міжетнічна толерантність відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної злагоди, зниженні конфліктів і формуванні взаємоповаги між представниками різних етнічних груп. Розуміння механізмів її розвитку та чинників, що впливають на рівень прояву міжетнічної толерантності, є важливим для науки і практики, оскільки це сприяє зміцненню громадянського суспільства та підтримці стабільності в умовах культурного різноманіття. Особливої значущості міжетнічна толерантність набуває в умовах соціально-політичних трансформацій, міграційних процесів та викликів, пов'язаних із інтеграцією різних культурних спільнот. Толерантне ставлення і конструктивний діалог є необхідними умовами сталого розвитку та гармонійного співіснування в сучасному суспільстві.

У зв'язку з цим, не викликає сумніву своєчасність і актуальність наукового дослідження Шоу Біньбінь.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконане в межах наукової програми кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології «Розвиток професійних якостей

майбутніх фахівців соціономічної сфери» (номер держреєстрації № 0121U100131), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертаційного дослідження обговорено та затверджено на засіданні Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 29 жовтня 2020 року).

Наукове та практичне значення.

Наукова новизна одержаних результатів у дисертації Шоу Бінбінь полягає в тому, що вперше розглянуто міжетнічну толерантність як самостійний феномен системного утворення сукупності рис особистості, ідентичності, установок, цінностей та емоційних проявів, що зумовлює специфіку комунікації осіб різних національностей в міжнаціональному середовищі та визначає прояви характеристик компонентів, які у своєму поєднанні визначають рівень міжетнічної толерантності особистості, що відповідає соціальним імперативам суспільства; обґрунтовано компонентний склад міжетнічної толерантності, який представлений у структурно-функціональній моделі, що дозволяє чітко визначити основні елементи цього явища; визначено та апробовано ефективність і взаємозалежність показників кожного компонента, що демонструють свою дієвість під час суспільних комунікаційних процесів між представниками різних націй та національностей.

Розширено і доповнено теоретичні уявлення про феномен міжетнічної толерантності у контексті радикальних змін сучасного суспільства при врахуванні прояву поваги до іншого світогляду і способів поведінки, вільних у своїй інакшості, до різних національних культур і традицій, визнання їхньої самоцінності. Набула подальшого розвитку система знань про міжетнічну толерантність як якість особистості, що виявляється в умовах полікультурного освітнього простору.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у підтвердженні важливості вивчення міжетнічної толерантності як глобального феномену, що визначає прояви терпимості та розуміння до дій і висловлювань інших людей, а також здатність свідомо обирати адекватні засоби організації спілкування і взаємодії в багатонаціональному суспільстві. Результати дослідження підкреслюють необхідність надання психологічної підтримки особам, які стикаються з труднощами у міжнаціональній комунікації та взаємодії в процесі навчання у закладах вищої освіти. В дисертаційній роботі застосовано комплекс методичного інструментарію, спрямованого на дослідження міжетнічної толерантності, який може бути використаний у психодіагностичній роботі практичних психологів. Результати теоретико-емпіричного дослідження міжетнічної толерантності майбутніх фахівців соціономічної сфери можуть бути запропоновані до включення в робочі навчальні програми при вивченні таких навчальних дисциплін, як загальна психологія, соціальна психологія та психологія особистості.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні результати дослідження відображено в 11 публікаціях, з них: 3 статті в наукових фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних періодичних виданнях, з яких 1 включено до міжнародної наукометричної бази даних (Web of Science), 6 тез доповідей на конференціях.

Матеріали дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на: міжнародних науково-практичних конференціях: «Scientists and methods of using modern technologies», «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи»; всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Інновації в освіті: сутність, проблеми, перспективи, «Психолого-педагогічні передумови успішності функціонування особистості в інформаційному суспільстві», «Сучасні виклики і актуальні проблеми підготовки майбутніх педагогів до інновацій в професійній діяльності», «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика».

Ступінь обґрунтованості наукових положень.

У дисертації чітко викладено теоретичні засади проблеми, описано стратегію, основні методи та результати емпіричного дослідження. Кожен із трьох розділів містить вагомий теоретичний й експериментальний здобутки, є завершеним і відповідає поставленим завданням і меті дослідження. Варто відзначити послідовність у побудові кожної частини роботи та логічну структуру етапів дослідження, які тісно взаємопов'язані між собою. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що послідовно і системно відображають хід наукового пошуку, а також висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Мета і завдання відповідають логіці викладу теоретичної та емпіричної частин роботи. Відзначається послідовний взаємозв'язок між дослідницькими завданнями, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, зазначеними у вступі. Ця характеристика свідчить про логічно продумане та структурно узгоджене дослідження.

У першому розділі дисертації *«Теоретико-методологічні засади дослідження психологічних особливостей міжетнічної толерантності»* детально розглядаються теоретико-методологічні засади дослідження психологічних особливостей міжетнічної толерантності. Зокрема, аналізується проблема толерантності в філософській та психолого-педагогічній літературі, висвітлюється феномен міжетнічної толерантності у контексті суміжних понять, досліджується структура цього явища, а також визначаються чинники, які впливають на сутність міжетнічної толерантності.

Грунтовний аналіз численних наукових досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних, дозволив автору сформулювати власне визначення феномену міжетнічної толерантності. Цей феномен розглядається як інтегративна якість особистості, що ґрунтується на позитивній етнічній ідентичності та виявляється у повазі до представників інших етносів, з якими здійснюється комунікація через механізми міжкультурної взаємодії. Обґрунтовано, що прояв міжетнічної толерантності залежить від особистісних рис: емпатії,

емоційної стійкості, позитивного ставлення до різноманіття, толерантності до невизначеності, соціальної відповідальності та відкритості до спілкування, які виступають як ключові чинники її прояву. Особливої уваги заслуговує розроблена модель, яка враховує специфіку функціонування ключових компонентів міжетнічної толерантності (когнітивного, мотиваційно-ціннісного, контрольно-регулятивного та поведінкового). Ці складові утворюють цілісну структурно-функціональну систему, що проявляється у взаємодії з навколишнім середовищем.

У другому розділі дисертації *«Програма емпіричного дослідження психологічних особливостей осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності»* розглядається організація та етапи проведення емпіричного дослідження; наведено короткий огляд методик, спрямованих на вивчення міжетнічної толерантності, а також проведено аналіз інструментів, які досліджують особистісні риси в контексті міжетнічної толерантності.

Дисертантом розроблено програму емпіричного дослідження, що включає чітко визначену мету, завдання, етапи реалізації, дослідницькі процедури та стратегії обробки отриманих даних. Визначено комплекс психодіагностичних методик, які дозволяють дослідити міжетнічну толерантність у контексті її структурних компонентів (когнітивного, мотиваційно-ціннісного, контрольно-регулятивного та поведінкового).

У третьому розділі дисертації *«Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності»* представлено узагальнені результати кількісного та якісного аналізу отриманих емпіричних даних, що дозволили поглиблено охарактеризувати психологічний портрет осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності.

У дослідженні було застосовано кореляційний аналіз, у результаті якого виявлено значущі взаємозв'язки між показниками. Доведено, що підвищення міжетнічної толерантності супроводжується зростанням довірливості, спокою, комунікабельності, емоційної стабільності та самоконтролю, а також посиленням значущості цінностей універсалізму, гедонізму, прихильності та

конформності. Водночас спостерігається зниження неприйняття та нерозуміння інших, категоричності, консерватизму, деструктивного нарцисизму і деструктивного внутрішнього відмежування.

Наведено результати диференціально-психологічного аналізу, що включав: по-перше, групування обстежуваних за якісно-кількісним поєднанням показників міжетнічної толерантності; по-друге, вивчення психологічних особливостей представників груп із різним рівнем міжетнічної толерантності. За підсумками дослідження складено психологічні портрети кожної групи, які точно відображають прояви якостей, властивостей і рис у міжетнічній взаємодії, а також рівень їх міжетнічної толерантності. Відмінності між групами за різноспрямованими показниками підтверджено за допомогою t-критерію Стьюдента.

Таким чином, другий і третій розділи дисертації володіють значною практичною цінністю завдяки комплексному та багаторівневому дослідженню, ґрунтовному аналізу отриманих результатів і їх впровадженню в навчальний процес, а також можливості застосування у професійній підготовці майбутніх фахівців соціономічної сфери. Важливо також підкреслити логічність і наукову коректність проведеного дослідження в цілому.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота має завершений характер і відповідає встановленим вимогам щодо оформлення наукових робіт такого рівня. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (222 найменування, із них 46 іноземною мовою), додатків.

Отже, враховуючи високий науковий рівень дисертаційної роботи Шоу Бінґбінь як у теоретичному, так і в практичному плані, доцільно окреслити кілька зауважень та побажань:

1. В роботі виокремлюються компоненти міжетнічної толерантності. Окремо проаналізовано кожен з цих компонентів та його складові. Проте чітко не окреслено, яким чином визначалися особистісні чинники міжетнічної толерантності, зокрема, такі як емпатія та емоційна стійкість (с. 3), адже регресійний аналіз, який дозволяє статистично виявити такі чинники, не проводився.
2. У дослідженні здійснено ґрунтовну інтерпретацію результатів кореляційного аналізу з виявлення взаємозв'язків між показниками міжетнічної толерантності та особистісними особливостями. Проте не надано пояснення таким парадоксальним на перший погляд кореляційним взаємозв'язкам: *«...з підвищенням національної толерантності значно знижується рівень пристосування до навколишнього середовища, вміння прощати іншим помилки...»* (с. 6).
3. В емпіричній частині дослідження обстежено студентську молодь. Кількість обстежених осіб – 352 особи – є достатньою для здійснення узагальнюючих висновків. Проте віковий діапазон досліджуваних надто широкий (18-42 роки), що могло вплинути на результати дослідження особистісних особливостей осіб різних вікових категорій. Також вважаємо певною обмеженістю дослідження те, що обстежена вибірка студентів лише з одного регіону України, адже регіональні відмінності могли вплинути на результати, що не дозволяє з повною вірогідністю поширити зроблені висновки на все студентство нашої країни.

Таким чином, зроблені зауваження не применшують цінності дисертаційного дослідження Шоу Біньбінь, яке є завершеним, самостійним та робить вагомий внесок у розв'язання важливої наукової проблеми вивчення міжетнічної толерантності.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Шоу Біньбінь «Психологічні особливості осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності», є самостійною, завершеною

науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент,
заступник декана з навчально-методичної роботи
філософського факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Надія ЛЕБУС

